

VEZMIME

DETI

VON

DEŇ PRÁZDNYCH TRIED

17. jún 2016

Deň prázdných tried je nezávislá iniciatíva, ktorá vznikla v roku 2012 vo Veľkej Británii. V roku 2015 Centrum ekologických aktivít „Zródla“ prinieslo tento sviatok na územie Poľskej republiky. A toho roku Zródla, spolu s Inštitútom aplikovanej ekológie, s Centrom ekologických aktivít mesta Olomouc – Sluňákov a s maďarskou organizáciou Daphne – Magyar Környezeti Nevelési Egyesület podporujú školy zo Slovenska, Česka, Poľska a Maďarska, aby spoločne oslávili tento výnimočný deň – deň, v ktorom deti a mládež, spolu so svojimi učiteľmi, zanechajú výučbu v triede a pôjdu sa učiť do prírody.

Koncepcia a spracovanie: Gosia Świderek
Texty: Marta Karbowskiak, Gosia Świderek,
Karolina Baranowska, Agnieszka Gaszyńska
Grafický design a sadzba: Piotr Świderek
Kresba: Magdalena Krzywkowska
Autori fotografií: Gosia Świderek, Kasia Mateja,
Agnieszka Gaszyńska

W publikacji wykorzystano fragmenty publikacji pt.
„W dziką stronę. Rozmowy o edukacji w przyrodzie”,
wyd. ODE Źródła, Łódź 2016

Zdroje hier:

Netopier a nočná mora, Prírodný orchester, Duša
stromu – Games for Nature, Environmental education
through the eyes of young people, 2010
Sedmo-rytmický verš, Strážcovia stromov – Chris
Holland, I love my World, 2009/2012
Zdvojovanie – Joseph Bharat Cornell, Sharing Nature:
Nature Awareness Activities for All Ages, 2015
Ostatné hry pochádzajú z archívu Centra ekologických
aktivít „Źródła”

Vydavateľ:
Centrum ekologických aktivít „Źródła”
Łódź 90-602, ul. Zielona 27
www.zrodla.org

Łódź 2016
ISBN 978-83-64595-11-0

Táto práca je sprístupnená na licencii
Creative Commons

„Autorské práva – Na nekomerčné účely –
Bez diel závislých od autorských práv 4.0”

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Obsah knihy môže byť voľne kopírovaný a šírený pre
nekomerčné účely, za predpokladu, že bude uvedený
zdroj a autor.

Ośrodek Działań Ekologicznych
„Źródła” – Poľsko

Magyar Környezeti Nevelési
Egyesület – Maďarsko

DAPHNE – Inštitút aplikovanej
ekológie – Slovensko

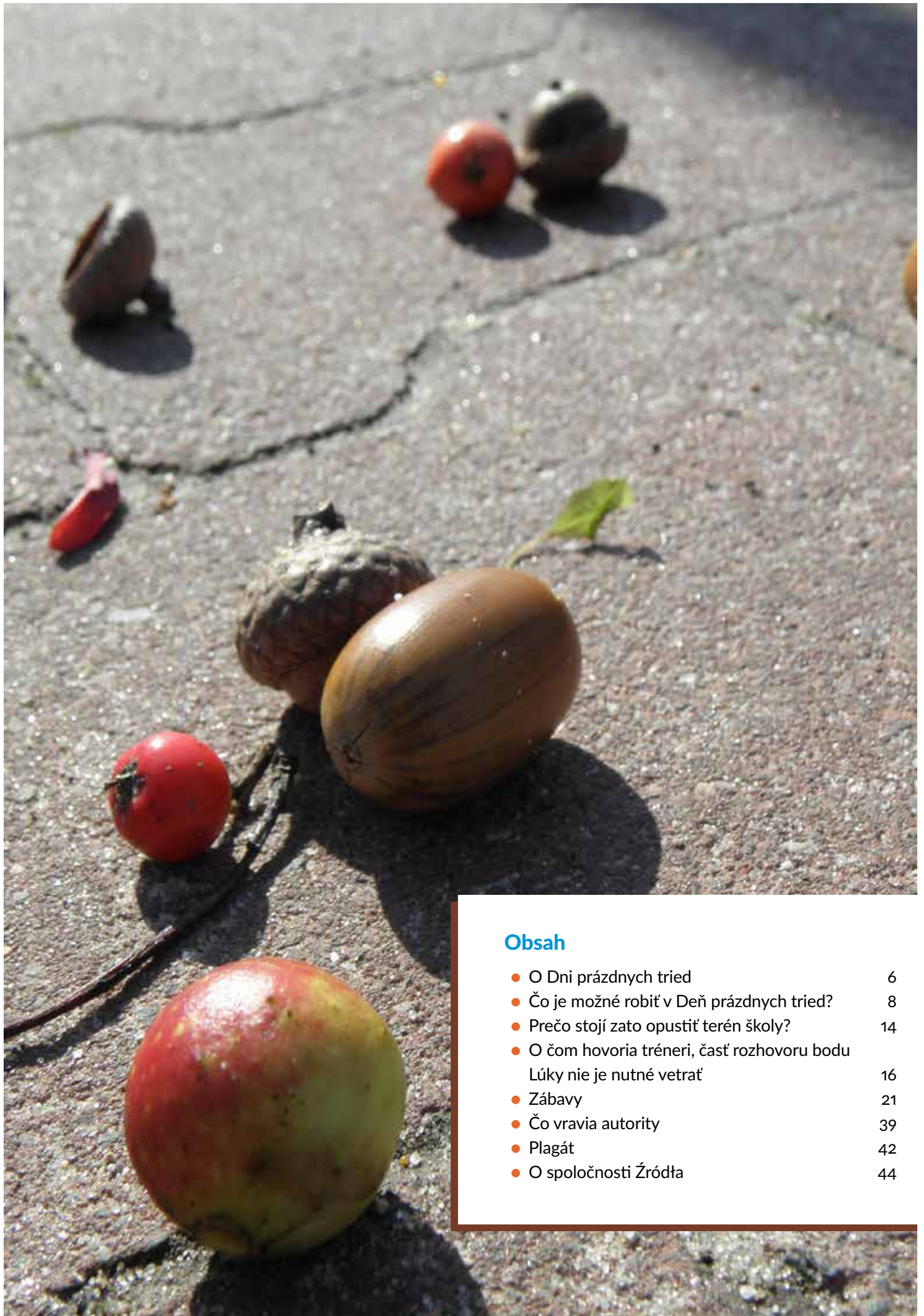

Sluňákov

Sluňákov – centrum ekologických
aktivít města Olomouce –
Česká Republika

The project „Visegrad – into the wild”
is financed by International Visegrad Fund
(Standard Grant No. 21520412)

Obsah

- O Dni prázdných tried 6
- Čo je možné robiť v Deň prázdných tried? 8
- Prečo stojí zato opustiť terén školy? 14
- O čom hovoria tréneri, časť rozhovoru bodu
Lúky nie je nutné vetrať 16
- Zábavy 21
- Čo vravia authority 39
- Plagát 42
- O spoločnosti Žródla 44

A group of children and an adult are in a field of tall grass and wildflowers. One child is wearing a red hat, another a blue hat, and an adult is wearing a blue hoodie. They appear to be engaged in an outdoor activity.

O DNI PRÁZD- NYCH TRIED

Tento deň by mohol mať rôzne názvy: Deň inšpirujúcich prechádzok, Deň objavovania lesa, Deň odpočinku na lúke, Deň zábavy v parku – všetko záleží na tom, aký nápad budú mať učitelia a ich žiaci na jeho strávenie. Nesie však iný názov: **Deň prázdnych tried**. Slávime ho každoročne (vždy v **treť júnový piatok**) a je výnimočným – medzinárodným sviatkom výučby na sviežom vzduchu.

Sviatok zaviedla v roku 2012 skupina londýnskych učiteľov a jeho názov dokonale odráža jeho jasný cieľ: docieľiť, aby triedy zostali prázdne. Motivovať učiteľov, aby v tento deň aspoň jednu vyučovaciu hodinu strávili so svojimi žiakmi mimo budovy školy. Všetko s cieľom predstaviť výučbu v teréne – pravdepodobne najpútavejšiu formu výučby na svete.

Dovolím si tvrdiť, že trieda nie je len obyčajnou miestnosťou. Je to svojim spôsobom stav mysle. Triedy sú plné neviditeľných hraníc. Najvýraznejšia hranica je na mieste, kde sa končí učiteľský stôl a začínajú lavice žiakov. To je práve tá bariéra medzi vyučujúcim a žiakmi. Ale veľa hraníc je taktiež medzi samotnými žiakmi – obľúbenci a samí jednotkári, či populárni a tí z „druhej ligy“, s ktorými nik nechce sedieť; hlavičky a športovci; krásavci a tí menej atraktívnejší... Všetky tieto hranice majú významný vplyv na každodennú školskú realitu – determinujú správanie, spôsob komunikácie, zanechávajú trvalé napätie na psychike žiakov.

Deň prázdných tried je výbornou príležitosťou na prelomenie týchto bariér. V prírode má každý žiak výnimočnú príležitosť vyjsť zo svojho zaškatulkovania a učiteľ týmto dostáva jedinečnú príležitosť hľadať na svojich žiakov cez inú, sviežu prizmu. Využime túto príležitosť! Dajte deťom pole na manéver, nech nás zaskočia. Komunikujme s nimi inak než v škole – namiesto vzdelávania deti radšej rozvíjajme. O tom, čo ich zaujíma, čo je aktuálne, o čom čítajú na internete. Zorganizujme debatu o klimatických zmenách sediac vo vysokej tráve, zistíme chemické zloženie kaluže, alebo jednoducho behajme a majme z toho dňa príjemnú zábavu. Príroda má len samé výhody: je otvorená 24 hodín 7 dní v týždni. Les, lúka či čistinka v parku sú najlepšie zariadenými učebňami, aké si len môžeme predstaviť. Je tu všetko, čo môžeme potrebovať na efektívnu výučbu, bez ohľadu na vyučovací predmet. Príroda učí, prevetrá, aktivuje, povzbudzuje predstavivosť, vzrušuje a udivuje. Prečo teda tak málo využívame to, čo sama ponúka? Ak nám chýba motivácia, júnový Deň prázdných tried nám ponúka výbornú zámienu na prelomenie vnútorného odporu. V tento deň pripravme žiakom dobrodružnú vyučovaciu hodinu! Namiesto pozerania na tabuľu – nech sa deti zahľadia na nebo, namiesto čakania na zvonec – nech počúvajú spev vtákov, namiesto nákupu v školskom obchode – nech hľadajú ovocie na divokých jablониach, namiesto behania po chodbe – nech radšej behajú po tráve.

Na zorganizovanie Dňa prázdných tried plného emócií nie je nutný do detailu pripravený scenár. Môže to byť úplne spontánna akcia, nastavená na dobrú zábavu a spoločné slávenie letného dňa v lone prírody. Koľko učiteľov, toľko nápadov!

Keď sme v spoločnosti ekologických aktivít „Žródła“ po prvý raz natrafili na informácie o Dni prázdných tried, jednohlasne sme sa zhodli: áno, to je práve to! Radostný sviatok, pripomínajúci, aké je dôležité oslavovanie prírody a využitie jej múdrosti. Práve takáto obyčajná, ale určite nekaždodenná pozvánka na opustenie triedy. A predsa len sme pocítili, že taký jednoduchý nápad na oslavu blízkosti s prírodou môže byť dôležitým krokom na zmenu metodických príručiek a prevetranie poľského edukačného systému. Sme si istí, že vietor zmien školského systému duje práve nad neďalekou lúkou za našou školou. Nechajte sa ním niesť! Deň prázdných tried v roku 2016 pripadá na 17 júl.

V ten deň sa stretne v prírode!

Choď na stranu www.emptyclassroomday.eu, nahlás svoju školu a použi nápady na strávenie Dňa prázdných tried.

DEŇ PRÁZDNYCH TRIED

17. jún 2016

ČO JE MOŽNÉ ROBIŤ V DEŇ PRÁZDNYCH TRIED

Krátke programy:

- Chodiť po padnutom kmeni stromu
- Merať výšku slnka
- Pečiatkovať pomocou listov (namáčať listy stromu do farby a vytláčať ich na papier)
- Vytvoriť slnečné hodiny ([odkaz v angličtine](#)) a ukazovateľ smeru vetra
- Hľadať tvary písmen v prírode
- Nájsť v prírode čo najväčšie množstvo predmetov, ktorých názov začína na vylosované písmeno
- Urobiť [prírodné obrazy \(na obojstrannej lepiacej páske\)](#)

Dlhé programy:

- Usporiadať hry v teréne
- Vybrať sa mestským autobusom na celodenný výlet za mesto
- Usporiadať orientačný beh
- Usporiadať splav rieky alebo výlet na bicykli s rodičmi
- Vybudovať chodník bosých nôh a vyskúšať ho

Bláznivé programy:

- Behať v daždi
- Vyliezť na kopec a skotúľať sa dolu
- Urobiť si šmyklávkou z blata
- Kresliť po asfalte kriedou držanou bosou nohou

Programy na cvičenie trpezlivosti:

- Hádzat kamienky – žabky do vody
- Kímiť vtáky z dlane
- Pozorovať mravce alebo včely ([odkaz v poľštine](#))
- Urobiť gobelín z tráv
- Tlačiť pomocou slnka na látky pokryté akrylovou farbou
- Pozorovať odparovanie z rôznych povrchov pod zaváracím pohárom

Zálesácke programy:

- Postaviť si príbytok
- Naučiť sa zapáliť oheň bez zápaliiek a bez zapaľovača
- Pripraviť na ohni jedlo (ale nie klobásky)
- Liezť po stromoch
- Hľadať stopy zvierat

Náročné programy:

- Vyskúšať geocaching
- Usporiadať maratón po všetkých parkoch v meste alebo prímestskej štvrti
- Vyrobiť a vyskúšať solárny varič
- Vyrobiť z palíc a bavlnenej šnúrky zariadenie na púšťanie veľkých mydlových bublín a potom vypúšťať bubliny
- Púšťať šarkanov
- Hľadať a fotograficky zdokumentovať, ako príroda bojuje o svoje miesto v meste – napríklad stromčeky vyrastajúce v odkvapoch domov, na strechách starých kôlní, rastliny vyrastajúce z múrov, v puklinách asfaltu, medzi dlaždicami chodníka a pod.
- Zistiť, aké veľké sú rôzne zvieratá a nakresliť ich v pomere 1:1 kriedou na asfalt, alebo palicou do piesku

Pre tých, ktorí sa radi hrabú v zemi:

- Zasadiť strom alebo rastliny
- Vyrobiť „semenné bomby“ (semiačka trávy a lúčnych rastlín zasadiť do hliny, vyrobiť malé gule, tie potom rozhadzovať v meste, napr. na miestach, kde parkujú autá, ale mal by tam byť trávnik)
- Vytvoriť profil pôdy
- Sledovať na piesku alebo hline priebeh vodnej erózie a ďalšie geologické procesy

Relaxačné programy:

- Vyrobiť hudobné nástroje z kameňov, palíc, semien, tráv a pod. Zaspievať dopredu naučené pesničky so sprievodom prírodných nástrojov, alebo sa naučiť novú pesničku, pokiaľ sedíme v tráve
- Ľahnúť si do trávy a spoločne nahlas čítať nejaký zaujímavý príbeh alebo začiatok pútavej knižky, ktorú si žiaci budú môcť prečítať cez prázdniny (pokiaľ ich zaujme)
- Zložiť mandalu z kvetov, palíc a lístia
- Pozorovať oblohu (a učiť sa rozpoznávať mraky)
- Maľovať prírodnými farbami
- Zlepiť z hliny na kôre dušu stromu

Vzdelávacie programy:

- Vypočítať rýchlosť prúdu rieky
- Odmerať a vypočítať obvod, plochu, obsah: trávnikov, pieskovísk, fontán a pod.; vypočítať, koľko by bolo treba semien, sadeníc, oplotená, piesku do pieskoviska, vody do nádrže
- Kresliť obrysy (plány) domu
- Na hojdačkách sa učiť o kinetickej a potenciálnej energii alebo o fungovaní páky či kyvadla (v závislosti od typu hojdačky)
- Merať hladinu hluku na rôznych miestach
- Vypočítať výšku stromov
- Preskúmať stavbu púpavy lekárskej, podrobne preštudovať jednotlivé fázy kvitnutia
- Naučiť sa nové slová z cudzieho jazyka, ktoré sú spojené s miestom vychádzky, napr. popis lesa, krajiny, názov zvierat, rastlín, trasy, ktorou ideme; hrať pohybové hry, ktoré pomôžu zapamätať si slovíčka, frázy a pod.
- Použite hromadu piesku alebo hliny a vysvetlite, ako sa kreslia vrstevnicové mapy a profil terénu
- Usporiadať program s topografickou mapou a plánom mesta alebo s využitím GPS navigácie
- viesť rozhovor s človekom, ktorého stretneme v parku
- Pantomímou alebo pomocou obrázku stvárňovať názvy prečítaných kníh, historických udalostí, prísloví a pod.
- Nájsť najstarší strom v parku a vymenovať aspoň päť historických udalostí, ku ktorým došlo od začiatku života stromu
- Vyhľadať na mestskom cintoríne hroby ľudí, ktorí majú zásluhy na obci alebo meste
- Nájsť v okolí staré vojenské objekty
- Vyskúšať, ako reaguje kola s cukríkmi Mentos a zistiť prečo
- Vyhľadať v určitom území bilbordy a podobné reklamy a zamyslieť sa nad tým, koľko zaberajú verejného priestranstva
- Učiť sa o jave mechanickej rezonancie – vysoko rozhojdať hojdačku tým, že budeme pohyby tela prispôsobovať do doby vlastného kmitočtu hojdačky
- Učiť sa o šírení kruhových vln pri hádzaní kameňov do nádrže s vodou; pri hre hádzania žabiek pozorovať skladanie vln (interferenciu)

PREČO STOJÍ ZATO OPUSTITĚ TERÉN ŠKOLY?

17. jún. Znamky na vysvedčení sú už známe, vedú sa posledné porady pedagogického zboru, čas na tlačenie vysvedčení, ale predsa len ešte zostáva pár dní do konca školského roku a s nimi aj kopec koncoročnej byrokracie. Deti už majú hlavy plné prázdnin a motivácia na výučbu už u všetkých vyprchala. Letné prázdniny sa začínajú už o pár dní. Nik už nemá myšlienky na sedenie v lavici a státie pri tabuli. Či práve to nie je výbornou príležitosťou na vychádzku na dvor? Odpočinúť si? Nie, nenavádzame vás na záškoláctvo a ničnerobenie, aj keď to by bolo dozaista pre všetkých príjemné.

Chceme vás navnadiť, drahí učitelia a drahí žiaci, ako aj vás, drahí rodičia, na výučbu v teréne. A to

rovno všetky vyučovacie hodiny – hudobnú výchovu, fyziku, dejepis, slovenčinu, matematiku... Vrelo odporúčame rodičom a žiakom, pridajte sa k prípravu na výučbu v teréne. Môžete sami navrhnúť, čo by ste chceli robiť, kde a akým spôsobom. Rodičia môžu pomôcť učiteľom s dozorom nad skupinou a taktiež pripraviť svoje návrhy na rôzne aktivity. Rodičia, neostýchajte sa predviesť vaše schopnosti a znalosti. Učitelia určite pred koncom školského roka vrelo privítajú vašu pomoc.

Deň prázdných tried môže byť skvelou príležitosťou na zistenie, že výučba v teréne je zaujímavá, angažujúca a samotný fakt, že známky sú už uzavreté a vyučovací predmet nebude známkovany môže, naopak, zapríčiniť, že žiakom sa bude chcieť pracovať len pre dobrý pocit z učenia, nakoľko téma a forma práce budú pre nich zaujímavé. Či by nebolo pútavé stráviť predmet fyzika na hojdačkách na ihrisku? Spraviť chemické experimenty na lúke, kde sa netreba strachovať pred zašpinením stien pracovne či smradu na chodbe? Vytvoriť hudobnú skupinu použitím kameňov, palíc a lístia? Alebo aspoň prečítať nahlas knižku (nie povinné čítanie, ale dobrý bestseller pre mládež) vychutnávajúc si pritom slnečné lúče ležiac na deke?

Prečo nám tak veľmi záleží na tom, aby ste opustili triedy? A to nielen v Deň prázdných tried, ale čo najčastejšie? Máme hneď tri dôvody: zdravie, kontakt s prírodou a kvalita výučby. Zrejme netreba nikoho presviedčať o fakte, že moderná spoločnosť je sedavá. Deti sedia veľa hodín v školských laviciach. Potom ešte hodiny v školskej družine, pokiaľ po nich neprídu rodičia z práce. Predtým ešte sedeli na vyučovaní. Čím vyššie ročníky, o to viac majú domácich úloh, doučovanie, dodatočné kurzy angličtiny, na ktoré treba deti doviesť autom či verejnou dopravou, čo sú len ďalšie minúty na sedadle. A po pri tom si chcú ešte zahrať na počítači a surfovať po internete. Britské výskumy zistili, že 64 % detí sa hrá na sviežom vzduchu raz za týždeň. A ako to je na Slovensku? Spýtajte sa svojich žiakov. Človek potrebuje náležité dávky aktivity; ich nedostatok vplyva na ľudský organizmus, nielen na fyziológiu, ale aj na psychiku. Na fyzické a psychické zdravie má pozitívny vplyv kontakt s prírodou, o čom Richard Louv píše v knižke *Posledné dieťa lesa*. Tento syndróm má vplyv na individuálne (schopnosť koncentrácie, otupenie zmyslov, zmenšenie

kreativnosti, komplexy, obmedzené individuálne správanie), ako aj na spoločenské postavenie v skupine – v porovnaní s deťmi, ktoré majú možnosť slobodnej zábavy v prírode. Paradoxne, tento problém sa netýka len mestských detí. Univerzita v New Yorku uskutočnila výskum týkajúci sa vplyvu prítomnosti prírody na deti z vidieka vo veku 8–11 rokov. „Výskumy ukázali, že deti, ktoré majú bližšie k prírode nemajú také problémy, ako deti, ktoré do prírody nechodia. Deti žijúce v lone prírody sú sebedomejšie. Dokonca aj deti, vychované vo vidieckom prostredí, v ktorom sa vyskytuje bohatstvo prírody, odolnejšie reagujú na stres a ťažké životné situácie [R. Louv, *Posledné dieťa lesa*, 2014, s. 72–73]. Mnohokrát sme čítali a aj počuli na učiteľských fórach, že aktivity sú náročné na prípravu a žiaci tak či tak nedocenia aktívnosť. Okrem toho pri realizácii takej vychádzky do prírody narážame na mnohé prekážky – je nutný dodatočný pedagogický dozor, súhlas riaditeľa, ktorý skôr odrádza od opúšťania školských lavíc. Učitelia sú si vedomí, aká je nesmierne dôležitá výučba detí v teréne, ale narážajú pritom na protiargumenty, že žiaci sú vtedy menej „produktívni“. Počas 45-minútovej vyučovacej hodiny v teréne sa naučia menej, než v tom istom čase v triede, všetko trvá dlhšie, žiaci sa nekoncentrujú na vyučovací predmet. Celé sa to dá prirovnať návšteve filharmónie. V prípade, ak tam ideme po prvýkrát, prípadne filharmóniu navštevujeme len zriedkakedy, človeku trvá pridlho, pokiaľ nájde vhodný oblek, nevie presne, ako sa tam má správať, rád by sa sústredil na hudbu, ale rozptyľujú ho rôzne iné veci. Ale to ešte neznamená, že na koncerty sa neoplatí chodiť, že si ju stačí prehrať z nosiča. Čím častejšie budeme s deťmi vychádzať von a vyučovať v prírode, o to ľahšie deti porozumejú zásadám a očakávaniam ich učiteľa. Či sa skutočne naučia menej? To záleží na uhle pohľadu. Pravdepodobne sa nám v exteriérových podmienkach podarí zrealizovať menej materiálu, ale o to s väčším porozumením, zaangažovaním samotných žiakov a nadobudnuté poznatky z vyučovania budú trvácnejšie, v porovnaní s klasickou výučbou v laviciach. A okrem hlavnej témy aktuálneho vyučovania sa v deťoch prebudia ďalšie schopnosti, položia otázky na tému vyučovanej lekcie a vzniknú rozhovory, ktoré sú veľmi dôležité na celkový duševný rozvoj každého žiaka.

O ČOM HOVORIA TRÉNERI

časť rozhovoru bodu
Lúky nie je nutné vetrať

O ochrane prírody nie je možné uvažovať v odlúčení od kontaktu s prírodou. Inak to nebude ani v prípade, ak vezmeme deti von a dovolíme im nadviazať osobný vzťah s prírodou. Len vtedy si ju začínajú ceniť a chrániť. Zhovárali sme sa na túto tému s pedagogickými odborníkmi z oblasti ekológie: **Karolinou Baranowskou, Annou Chomczyńskou, Kamilom Czepielom, Katarzynou Kępskou, Agnieszkou Mazur** – trénermi Centra pre ekologické aktivity „Źródła”, vykonávajúci prírodné dielne v školách a v prírode. Účastníci ich prednášok sú predovšetkým deti a mládež. Už niekoľko rokov sa so svojimi vedomosťami delia taktiež s učiteľmi, ktorých motivujú na vychádzky s deťmi do prírody a nabádajú ich na výučbu na sviežom vzduchu v blízkosti prírody. S edukáciami sa rozpráva **Marta Karbowskiak**.

Marta Karbowskiak: Ak sa zamyslím nad samotným heslom „výučba v teréne“ – prvé, čo mi napadne, je, že je to veľmi obširná téma. Treba mať základné vedomosti z prírodovedy, geografie, o rastlinných druhoch a zvieratách, o javoch na nebi predpovedajúcich zmenu počasia... Málokto sa pritom pokladá za polyhistora. Tu sa natíska otázka, či to, že nepoznáme na všetky otázky odpoveď, nenabúra autoritu učiteľa?

Karolina Baranowska: Nazdávam sa, že ak niečo nevieme a priznáme sa k tomu pred deťmi, ešte nás to nediskvalifikuje v ich očiach, práve naopak – vytvára to porozumenie medzi deťmi a osobou, ktorá ich vyučuje. Lebo ak sa priznáme, že niečo nevieme, ukážeme, že človek sa učí počas celého svojho života. To je veľmi cenná lekcija pre dieťa. Na začiatku mojej príhody s výučbou v prírode ma taktiež trápili obavy, že musím všetko vedieť. Keď som mala naplánované vyučovanie v prírode, chodila som dopredu na to miesto, aby som ho spoznanala a študovala som, ako sa nazýva každý kvietok a každý lístok, ktorý žiaci nájdu na ceste. Samozrejme, aj tak som to rýchlo zabudla, nakoľko nie je možné poznať naspamäť názvy všetkých rastlín, ktoré rastú v parku. A neskôr, keď som nadobudla trochu praxe, ukázalo sa, že všetky moje obavy nemajú opodstatnenie, pretože ak niečo neviem, dozviem sa to spolu s deťmi a ony si odnesú z takej výučby viac, akoby im to bolo podané priamo na tácke.

Kamil Czepiel: Deti dobre prijímú, keď sa im priamo povie, že niečo neviem. Nikdy sa mi v takej situácii nestalo, že by dieťa na mňa krivo pozrelo, alebo mi pejoratívne povedalo: „Vy ste mi ale špecialista...“, a týmto spôsobom mi dalo najavo, že som prestal mať autoritu. Deti to prijímú prirodzene, bez hodnotenia. Názvy jednotlivých druhov často nie je nutné uvádzať, ich pomenovanie nie je pre deti dôležité. Treba im však ukázať, ako čo vyzerá, ako sa správa...

K. B.: ... môže mať zaujímavú vôňu, môže mať nejakú zvláštnu vlastnosť, napríklad prichytenie sa na šaty. To si deti určite zapamätajú, to je pre ne zaujímavé. Najdôležitejšie je deťom ukázať, že svet prírody je pestrý – nemusíme sypať názvy z rukáva, stačí, ak im ukážeme všetko, čo je v prírode fascinujúce.

Kasia Kępska: Prichádzajú mi na myseľ dve scény. Ide učiteľ, okolo neho skupina detí a vyučujúci sucho ukazuje: „Všimnite si, deti, tu vidíme jasoň chochlačkový a tam je lastovičník väčší.“

Vtedy mi prichádza na um, ako sa týmto deti čoraz viac vzdávajú od tohto učiteľa a začínajú sa zaoberať svojimi vecami. A druhý, svetaskúsenejší učiteľ s údivom vykrikuje: „Fíha, pozrite, deti, aké je to klzké, aké má mäkké lístie a aké je to jemné!“ V tom momente všetky deti už od neho neodstúpia ani na krok. Myslím, že takýto prístup je o dosť dôležitejší, než naše znalosti. Všeobecne v učiteľskom povolani nie je dôležité koľko on vie, ale či má – nazvime to – prístup výskumníka a pozorovateľa. Či dokáže v deťoch prebudiť nadšenie, ale predovšetkým, či sa sám vie nadchnúť. Ak áno, všetko, čo potrebuje vedieť, sa naučí v praxi.

Aká je teda teraz rola učiteľa v procese výučby v teréne? Ak teda nemusím byť autoritou, tak kým?

Agnieszka Mazur: Väčšina učiteľov, ktorých som mala možnosť pozorovať počas výučby v teréne, vstúpilo do roly partnerov žiakov a dokázali vyjsť spoza hraníc pedagóga a mentora. To sa výborne premietlo na celú skupinu a na proces integrácie detí s vychovávateľom. Žiaci mali príležitosť spoznať svojho učiteľa aj z inej strany. Práve ten učiteľ, ktorý ich dennodenne učí a oceňuje, sa vie zároveň spolu s deťmi hrať a smiať. To bolo veľmi tvorivé a prospešné.

K. B.: Úloha učiteľa, ktorý je s deťmi v teréne, je, že pomôže deťom zaktivovať v ich hlavách skryté vedomosti.

A. Ch.: Áno! Som nadšená tým, koľko vedomostí nosia deti v sebe, ako to sama nazývam, „podvedomých vedomostí“. Väčšinou im stačí položiť niekoľko pomocných otázok a náhle sa ukazuje, že nie je potrebné už nič prednášať ani vysvetľovať, nakoľko ony samy vedia dôjsť k mnohým veciam. Niekedy potrebujú viac času, ale pokiaľ im zadávame otázky správnym spôsobom, navedieme ich na istý reťazec príčiny a skutkov, tak nájdu vedomosti samy v sebe.

Predstavme si učiteľa, ktorý akceptuje vaše rady. Vychádza s deťmi do terénu a veľmi chce u svojich žiakov spustiť tieto ukryté zásoby znalostí a vnímania. Avšak ihneď po prekročení prahu školy deti náhle „mrle žerú“ – spúšťa sa v nich vulkán nahromadenej detskej energie. V takých podmienkach je vskutku náročné deťom odovzdať vedomosti.

K. Cz.: Čo dodať. Sám, keď vychádzam do terénu, sa dostávam do stavu, keď ma „mrle žerú“. Vonku stretávam veľké množstvo podnetov. Tam sa javí všetko zaujímavé a zvyčajne to tak aj skutočne

býva. Na deti to vplýva úplne rovnako. Spočiatku sa hneď vrhnú do víru zábavy. Na začiatku vyučovania je potrebné dopriať deťom a sebe dostatok času. Ak vyjdeme do terénu na hodinku či dve, je náročné spútať toľko nahromadenej energie. Avšak pokiaľ si pre seba vyhradíme niekoľko hodín, úplne to vystačí na to, aby deti dostali priestor aj pre seba a emócie, ktoré sa v nich prejavili. Po uplynutí tohto času umožníme deťom nasiaknuť do seba okolitú prírodu, dotknúť sa a načúvať... Vtedy prichádza ten správny moment na samotnú výučbu.

K. B.: Deti sú zamknuté v triedach, zamknuté v domoch, málo vychádzajú na dvor, takže je úplne prirodzené, že ak dostanú možnosť vyjašiť sa a vypustiť prebytočnú energiu, budú to robiť. Vtedy nemá žiaden význam nútiť ich do vyučovania. Je to prirodzený proces, nemá význam ho prerušovať alebo ich inak formovať.

A. Ch.: Takýmto formovaním by sme ich mohli len znovu znechutiť. Keď prekypujú energiou, chcú robiť čosi iné a my ich napriek tomu usádzame na lavičke a vravíme: „Nie, teraz budeš počúvať o rastlinkách, alebo teraz budeš sledovať tento hmyz,“ ale ony jednoducho chcú behať. To môže v deťoch vzbudiť frustráciu. Ďalší raz už nebudú chcieť s nami vyjsť von, nakoľko nedostali to, čo potrebovali, nezostali uspokojené ich potreby. Prebúdza sa v nich odpor aj v prípade, že to, čo ponúkame, je mimoriadne zaujímavé. Vtedy sa v nich otvárajú iné skúsenosti.

K. K.: Preto je vhodné vychádzať s deťmi tak často, ako sa len dá a tráviť v prírode čo najviac času. Oplatí sa naplánovať vonkajšie aktivity v cykloch. Deti majú vtedy možnosť pozorovať celý priebeh premien, napríklad v rámci ročných období sú samy svedkami zmien, ktoré nastávajú v prírode, čo má ešte väčšiu hodnotu.

K. Cz.: Hľadiac na celú vec dosť pragmaticky: príliš dlhé vysedávanie v triede zapríčiňuje, že deti sú ospalé, unavené a v takýchto podmienkach je ťažké prejsť záujem o čokoľvek. Vychádzka na dvor predstavuje prekrvenie a vybudenie energie. Lúky, na rozdiel od triedy, nie je potrebné vetrať.

Najjednoduchšie je vysloviť tvrdenie: „Treba vychádzať čo najčastejšie.“ Ale dnešní učitelia pracujú pod veľkým tlakom. Musia dodržiavať didaktické predpisy a vyučovacie hodiny sú vyrátané do

poslednej minúty. Každá hodina, strávená mimo lavíc nabúra túto krkolomnú konštrukciu.

K. B.: Učitelia sa skutočne boja, že vďaka aktivitám v teréne ich žiaci vypadnú z rytmu nariadeného programovou štruktúrou. Treba si však uvedomiť, že v teréne je možná realizácia každej tematiky, ľubovoľne sa dajú napasovať vyučovacie hodiny akéhokoľvek predmetu. Je to len otázka zamyslenia: „Dobre. Teraz mám v harmonograme to a tamto, takže môžem o tom povedať v lese daním príkladu na nejakej rastline alebo jave.“ Mladšie deti sa môžu učiť počítateľ pomocou sčítavania žaludov, namiesto čísiel v zošite. Dá sa to všetko zrátať. Ale učitelia sú zvyčajne až do takej miery zahľtení didaktickými predpismi, plánmi a rozvrhom hodín, že si veľakrát nasadzujú klapky na oči a úplne sa zamykajú pred predstavou zmien školskej rutiny. Stojí zato sa v takom momente zastaviť a dať priestor pre vlastnú reflexiu. Vtedy ľahšie nájdeme porozumenie na zrealizovanie vyučovania v prírode. Je veľa učiteľov, ktorí to úspešne robia.

K. B.: Problém býva taktiež v tom, že učitelia jedného predmetu s nechuťou prepustia svoje vyučovacie hodiny učiteľom iného predmetu, najmä, ak sú to aktivity v prírode, pretože neskôr je problematické dobehnúť stratenú hodinu vyučovania. Chápem, že je to možno zidealizovaná predstava, ale je vhodné edukovať celý učiteľský zbor a presvedčiť ich, že vychádzky sú cenné pre všetkých a treba sa tak dohodnúť, aby sa táto myšlienka aj zrealizovala. Napokon, prečo by učiteľ hudobnej výchovy nemohol vyjsť s deťmi do lesa a tam počúvať spev vtákov, vyrobiť hudobné nástroje z toho, čo sa nachádza v lese? Tak ako som skôr spomínala, každú vyučovaciu hodinu môžeme odučiť v teréne, takže je vhodné o tom vraviť nahlas aj s učiteľmi iných ako prírodovedných predmetov.

K. K.: Deti teraz trávajú veľa času v škole, zvlášť tie mladšie, ktoré do neskorých hodín sedia v školskej družine. A pritom by sa našlo množstvo šťastných rodičov, keby ich deti vychovávatelia vzali občas von na svieži vzduch. Myslím si, že rodičia vysoko ocenia učiteľov, ktorí to robia. Samozrejme, nie všetci sú presvedčení, že vyučovanie môže prebiehať výlučne len v triede. Ale značná časť rodičov ocení učiteľov, ktorí veľa pracujú, organizujú zaujímavý program a vychádzky za aktivitami – vtedy získavajú plus u rodičov.

A. M.: Rodičia v zásade chcú, aby ich deti chodili na prechádzky mimo školy, ale na druhej strane sa mi mnohokrát stalo – až som zostala zaskočená –, že deti plakali, lebo si zašpinili oblečenie a báli sa, že sa rodičia nahnevajú.

K. K.: Lebo rodičov treba taktiež pripraviť.

Akým spôsobom?

K. K.: Dobré ich poinformovať. Ideme von, budeme robiť to a tamto, potrebujeme takéto prezlečenie. Úlohou školy je taktiež edukovanie rodičov. Na rodičovských zduženíach teba zdôrazniť hodnotu takých vychádzok, presvedčiť rodičov, že vzdelávanie v prírode prinesie viac výhod, než vysedávanie v triede. Treba si osvojiť myšlienku vyučovania v prírode, dokonca aj tí rodičia, ktorí sú viac precitlivení. Presvedčiť ich, že ich deťom to len prospieje.

K. Cz.: Pokiaľ učitelia cítia nátlak, že sa musia spovedať rodičom, čo sa ich dieťa naučilo na hodinách mimo školských lavíc, nech pokojne pozvú rodičov na takéto aktivity. Rodičia, ktorí sa zúčastnia tohto procesu, majú priestor na zamyslenie: „O. K., moje dieťa možno nezíska ďalšie jednotky, ale to, čo tu robí a prežíva dáva zmysel, je to pre dieťa dobré.“ Z vlastných skúseností viem, že takéto spoločné aktivity vždy dopadnú výborne. Bude to taktiež prospešné pre samotného učiteľa, uspokojí ho to, dokáže rodičom, že to, čo robí, nie je žiadnym šarlatánstvom.

K. K.: Rodičia v časoch, keď sami boli deťmi, strávili množstvo voľného času na dvore – niekedy sa zašpinili, niekedy zas prišli domov s roztrhanými nohavícami. Ale vtedy to bol štandard, v tamtých časoch to bolo úplne bežné. Ale dnes nastali časy sterilných detí. Súčasná spoločnosť vyvíja silný tlak na vonkajší výzor, aby dieťa vyzeralo pekne a bolo ideálne čisté. To je veľmi smutné. Našou úlohou je teda presvedčať, že tento priamy kontakt s prírodou, táto „špina“ je čímsi pozitívnym, že to netreba zle hodnotiť a že je to prirodzený jav v etape rozvoja každého dieťaťa. Pokiaľ rodičiavidia, že iné deti v skupine sa taktiež dobre bavia v zablatenej kaluži a sú taktiež zašpinené, pomyslia si: „O. K., nielen moje dieťa je tiež také zaľúvané.“ Tak to vskutku funguje, avšak je nutná zmena v mentalite. Žiaľ, od istého času sa v našej spoločnosti rodič, ktorý dopraje dieťaťu slobodu, považuje za

nezodpovedného. Vyvíja sa silný tlak: rodič musí neustále dýchať na plecía svojmu dieťaťu a pokiaľ naňho stále nedozerá, je automaticky zlým rodičom. Dnes panuje posadnutosť bezpečnosťou.

A máte osvedčený spôsob na vydarené aktivity s deťmi?

K. Cz.: Najdôležitejšia je všímavosť, pozorovanie detí a poskytnutie im toho, čo chcú nasledovať.

A. Ch.: Určite je dobré deťom klásť otázky. Ony na to výborne reagujú. Možno nie hneď, na prvých stretnutiach, ale keď sa už lepšie spoznáme so skupinou a terén je deťom dobre známy, môžeme sa ich spýtať: „A čo by ste chceli robiť nabudúce, čo by ste chceli pozorovať?“ Keď deti cítia, že majú na niečo vplyv, pôsobí to na nich pozitívne. A pokiaľ sa skutočne pripravíme na budúce stretnutie v súlade s ich prosbami, s očakávaním sa tešia na budúce hodiny v prírode. Pokiaľ im na niečom záleží, majú úplne iný prístup. „To bude určite super! Bude fantasticky! To je práve to, čo chceme!“ Stretla som sa so situáciou, v ktorej učiteľka išla o krok ďalej a navrhla žiakom, aby samostatne naprojektovali dielne, na ktorých by sa chceli zúčastniť a dokonca sami pripravili program nasledujúceho vyučovania. To bolo veľmi pekné.

K. Cz.: Vždy opakujem, že čím dlhšie sa vykonávajú aktivity v prírode, o to je neskôr menej práce. Na začiatku tréner vyhladáva rôzne veci, kladie otázky, snaží sa zaujať, a potom túto rolu prijímajú samotné deti, to ony vyhladávajú zaujímavé veci, prinášajú, pýtajú sa a vtedy už len stačí nakrmiť ich túžbu po vedomostiach. To je všetko.

K. K.: Vyjsť do terénu je taktiež príležitosť na to, a ťažko to nájde svoje miesto v triede, aby deti hovorili o svojich pocitoch. Nielen o tom, čo sa stalo a čo videli, ale taktiež, čo pri tom cítili. Niektoré deti sú zaskočené, keď sa ich pýtam nie na to, čo videli, ale ako sa pri tom cítili. Na začiatku nerozumejú, o čo mi ide, ale neskôr samy prichádzajú aj so svojimi pocitmi. To má veľkú hodnotu: v lese sa teda neučíme len pozerať, vidieť a získavať vedomosti.

Ak zosumarizujeme náš rozhovor, povedzte, čo ešte možno dosiahnuť vo vzdelávaní v teréne a čo, naopak, nikdy nedosiahneme, ak zostaneme

s deťmi v školských laviciach? Aké možnosti sa otvárajú pred skupinou a pred učiteľom?

K. B.: Ak chceme chrániť prírodu, musíme ju aj mať radi a ceniť si ju. Nenaučíš sa úcty, nenadviažeš priamy kontakt s prírodou, pokiaľ do nej nevkročíš. Ak s ňou nenadviažeš priamy kontakt, nebude pre teba dôležitá. V prípade, ak si k prírode nenájdeš cestu, nebude pre teba podstatná. Nedá sa myslieť na ochranu prírody bez priameho kontaktu s prírodou. Túto cestu neobídeš, deti musíme vziať priamo do terénu a vytvoriť im priestor na nadviazanie osobnej väzby s prírodou. Len vtedy si ju začínajú vážiť a chrániť.

ZÁBAVY

CHODNÍČEK BOSÝCH NŮH

Chodník tvoria samotné deti. Veľmi jednoduchým spôsobom nakreslíme na zem drievkom z konára pás so šírkou okolo pol metra a s dĺžkou zhruba 3-4 metre a rozdelíme na 40- - 50-centimetrové časti. Tieto časti vyplníme tým, čo sa nachádza v okolí: pieskom, zemou, trávou, lístím, šiškami (tie zo smreku sú najmäkšie), halúzkami z listnatých a ihličnatých stromov (napr. jedľovými halúzkami), štrkom, gaštanmi. Deti stoja bosými nohami a na rôznorodom povrchu poznávajú rôzne tvary, aktivujúc pritom hmat na nôžkach. Prechádzka po takom chodníku je taktiež testom odolnosti. Deti po ňom môžu chodiť tiež so zavretými očami a hádať, po čom v danom momente chodia.

PODAJ ĎALEJ

Zadanie je určené pre minimálne 6-člennú skupinu. Sedíme v kruhu na zemi. Potrebná bude palica, väčší kameň, šiška alebo kus kôry. Prvá osoba posediačky chytá nohami náš predmet a nepomáhajúc si rukami podáva ho ďalšej osobe, ktorá ho taktiež musí chytiť nohami. Predmet pritom nemôže spadnúť na zem. Túto hru v teplé dni možno robiť s holými nohami – vtedy je to ľahšie a nič sa nevyrovná kontaktu hmatom. Pri veľkej skupine sa v kruhu môžu premiestňovať dva, prípadne viac predmetov.

PRÍRODNÝ ORCHESTER

Popros deti o vytvorenie svojho hudobného nástroja z toho, čo sa nachádza v prírode. Môže to byť voľačo jednoduché, napríklad kamene, halúzky, šišky, suchotavé lístie. Možno niekto z nás vie hrať na stebielku trávy. Venuj pozornosť tomu, aby všetky použité materiály boli prírodné, nájdená plechovka či fľaša sa nerátajú. Keď už má každý svoj hudobný nástroj, rozdeľ deti na dve skupiny a popros ich o začiatok koncertu. Vyhráva tá skupina, ktorá je hlasnejšia!

Po ukončení súťaže vytvorte spoločný orchester. Najprv vyberiete dirigenta, ktorý rozhoduje, či orchester hrá ticho, či úplne zmlkne. Naučte mladých muzikantov signálom – ruky dirigenta dohora – hrať čo najhlasnejšie, ruky spustené – ticho, ruky za chrbtom – majú úplne zmlknuť.

HLASY ZVUKU

Zábavu robíme v lese. Na začiatku vysvetlíme účastníkom, že majú samostatne nájsť vytvorené miesto, so zatvorenými očami, len na základe sluchu. Zvuk, ktorý majú nasledovať, bude zvuk palice, udierajúcej o peň stromu. Vysvetlí, že v tejto zábave je každý zodpovedný za svoje bezpečie a nie je dôležitý čas príchodu do cieľa, ale pozorná prechádzka lesom so zavretými očami. Popros účastníkov, aby sa vzdialili na určitú vzdialenosť hlbšie do lesa a zavreli oči. Keď budú počuť úder o peň stromu – začína sa vandrovka. Na konci sa postavte do kruhu a podelte sa so svojimi dojmami. Môžeme meniť náročnosť cvičenia zamieňajúc počet úderov, vzdialenosť či podmienky terénu. Môžeme taktiež začať zábavu od rozostavenia účastníkov na pomyselné čiare rovnobežne s lesnou cestou – vtedy ten, kto navádza zvukom vyberá miesto v lese, z ktorého vydáva zvukový signál.

ZVUKOVÁ MAPA

Prichystaj „obálky na CD“ z kartónu alebo lepenky pre každého účastníka zábavy a taktiež ceruzky alebo kriedy, alternatívou môžu byť papierové obálky, určené na skladovanie CD. Popros, aby si každý z účastníkov našiel svoje miesto v teréne, nie príliš vzdialenom od skupiny, ale ani nie príliš blízko iných osôb. Upozorni deti, že táto hra sa môže konať len pod podmienkou, že budú ticho počas celého trvania zábavy. Cieľom hry je pozorné počúvanie prírody a následne nakreslenie na kartu zdroj zvuku, z ktorého je vydávaný (vtáky, rieka, stromy, žaby atď.). Dôležité je pri tom rozmiestnenie podnetov na karte práve na tom mieste, z ktorého sa ozýva vychádzajúci zvuk. Takýmto spôsobom vytvoríme zvukovú mapu terénu. Na konci hry môžu deti ešte vymyslieť názov zvukového nosiča a zaprojektovať preň obálku (na papierovej obálke). Vysvetli deťom, že svoju platňu môžu aj „vložiť do prehrávača“ prikkladajúc si ju k srdcu a zatvárajúc pritom oči.

PRÍRODNÉ OBRAZY

(NA OBOJSTRANNEJ LEPIACEJ PÁSKE)

Priprav pevné kartóny (z technického výkresu alebo drevotriesky) formátu poštovej obálky, s prilepenou širokou a dostatočne dlhou obojstrannou lepiacou páskou. Počas prechádzky rozdaj tieto kartóny a popros deti, aby doštičku vyplnili pozbieraným materiálom z prírody a vytvorili kompozíciu lepením nájdených predmetov na pásku. Na záver vyzvi deti na prezentáciu vyhotovených prác.

GALÉRIA V PRÍRODE

Rozdeľ deti na dve skupiny. Potom rozlož na zemi farebné šatky alebo kúsky rôznofarebných tkanín. Malo by ich byť viac než skupín a musia byť rozdielných farieb. Popros, aby každá skupina vybrala takú šatku, ktorá sa páči každému zo spoločnej skupiny. Keď sa už deti zhodnú na farbe a vyberú náležitú šatku, popros, aby v prírode našli také elementy, ktoré sa farebne hodia k sfarbeniu šatky. Z nájdených vecí účastníci ukladajú na svojich šatkách umeleckú kompozíciu a vymýšľajú, čo predstavuje ich kompozícia. Potom popros, aby si deti predstavili, že sú v galérii moderného umenia – každá skupina prechádza od jedného diela k druhému. Ostatní účastníci s múdrymi pohľadmi a nadšením nahlas prejavujú svoj úžas nad vzniknutým dielom.

DUŠA DREVA

Na túto úlohu bude potrebná hlina alebo husté blato, z ktorého sa dá modelovať. Rozdeľ účastníkov na malé skupinky (2–3 osoby) a popros ich, aby každá skupina našla v okolí strom, ktorý im pripadá najzaujímavejší, ktorý sa im najviac páči. Potom popros skupiny, aby si dôkladne prezreli strom a skúsili si predstaviť, aký má ten strom charakter a ako vyzerá duch ich stromu. Či to bude duch s tvárou mladej, peknej osoby, alebo stareny, či má vlasy a bradu, možno okuliare, či by to bola ľudská, alebo zvieracia tvár, alebo úplne abstraktná bytosť? Vyzvi každú skupinu, aby na pni stromu vytvorili z blata a hliny obraz, ktorý bude zodpovedať charakteru daného stromu. Môžu použiť okrem hliny aj lístie, mach, halúzky atď. Nakoniec popros každú skupinu, aby porozprávala o duši svojho stromu. Cvičenie môžeme obohatiť rozprávaním o ľudovej symbolike stromov.

PRÍRODNÉ VZORY

Povedz účastníkom, aby si našli na svojej dlani tri línie života a obtiahli ich perom. Ďalej ich popros, aby skúsili nájsť identický vzor v prírode, napríklad v listoch zo stromov, halúzkach alebo v kôre dreva.

ZÁVOD O ŠATKU

Vytvor dve skupiny postavené v rade oproti sebe vo vzdialenosti 20 metrov. V strede, medzi skupinami, stojí tréner alebo jeden z účastníkov držiac v ruke šatku. V oboch skupinách musí byť rovnaký počet osôb! Na začiatku zábavy treba osobám z oboch skupín napísať čísla. Vedúci skupiny vyvoláva náhodné číslo a v tom momente osoby z oboch skupín, ktoré majú pridelené toto číslo, bežia k trénerovi, aby získali šatku. Osoba, ktorej sa to podarí, sa vráti so šatkou do svojej skupiny a získava tým jeden bod. Ale osoba, ktorá nestihla získať šatku, môže dohoniť súpera, pokiaľ sa nevráti do svojej družiny. Ak sa dotkne trénera, získava jeden bod pre svoju družinu. (súper v takom prípade nezíska bod). V hre môžeme užívať rôzne stratégie, napríklad umožniť súperovi získať šatku a v naháňačke sa dotknúť súpera so šatkou a získať tým šatku a jeden bod. Táto hra sa môže použiť na prehĺbenie znalostí, získaných na hodinách výučby o stromoch, kríkoch a o zelených rastlinách. Osoba, ktorá stojí v strede a drží šatku, súčasne v dvoch radoch ukladá na zem lístie, kvety alebo ovocie rôzneho druhu (v oboch radoch musia byť tie isté druhy). Potom tréner nahlas vyvoláva druh stromu alebo kríka, ktorého vzorka sa nachádza súčasne v oboch radoch, ako aj číslo (v náhodnom poradí). Napríklad – ďalšia rastlina je... buk a číslo je tri! Osoby s vyvolaným číslom bežia k rozostaveným veciam a snažia sa čo najrýchlejšie nájsť artefakt buka. Každý hráč, ktorý ho správne vyberie, získava pre svoju družinu až dva body a v prípade, ak sa zmýli v druhu rastliny, dva body stráca.

NETOPIER A MORA

Hra ukazuje, akým spôsobom netopiere využívajú zvukové vlny pri love. Skôr než začneme hru, treba priblížiť účastníkom, akým spôsobom lovia netopiere. Tieto zvieratá využívajú na polapanie obete (hmyzu) akustické echo – vytvárajú vysoké zvuky, ktoré sa odrážajú od hmyzu a vracajú sa k netopierovi ukazujúc mu presné miesto, v ktorom sa nachádza jeho obeť. Netopiere získavajú potravu týmto spôsobom preto, že, sú živočíšny druh, aktívne sú v noci a ich slabý zrak im neumožňuje nočné videnie hmyzu. Ale majú výborný sluch, vďaka ktorému môžu loviť. Poprosíme účastníkov zábavy, aby sa rozostavili v kruhu a chytli sa za ruky. Dve osoby vychádzajú zo stredu kruhu, jedna z osôb je netopierom a druhá predstavuje hmyz, na ktorý netopier poľuje. Netopier má zakryté oči, takže nevidí svoju obeť, no zato ju môže počuť. Keď osoba, ktorá je netopierom vykrikuje: „Netopier!“, osoba, ktorá je hmyzom, vykrikuje: „Hmyz!“. Čím častejšie netopier vyvoláva svoju obeť, tým ľahšie ju uloví. Keď sa mu to podarí, hráči si vymenia roly.

ZVIERATÁ A ZDROJE

Rozdelíme účastníkov na dve skupiny a postavíme ich oproti sebe v dvoch radoch (asi 50 – 80 metrov od seba). Jedna skupina predstavuje zvieratá a druhá skupina predstavuje zdroje pitia, jedla a úkryt. Zvieratá majú za úlohu získať zdroj, ktorý je potrebný na ich prežitie. Potom zviera zisťuje, aké zdroje potrebuje. Ukazujeme to nasledovne: jedlo – masírujeme sa po bruchu. Pitie – prikladáme zvinutú dlaň k ústam, úkryt – ukazujeme rukami prístrešok nad hlavou. Potom si deti, ktoré predstavujú zdroje vyberajú, čím chcú byť. Na príkaz trénera sa skupiny odvrátia od seba tvármi a zvieratá bežia ku svojim potrebám. POZOR! Zdroje neutekajú! Zvieratá, ktorým sa podarilo uloviť svoju zásobu, sa rozmnožujú, teda berú zásoby zo sebou, na stranu zvierat (zásoby sa stávajú zvieratami). Zvieratá, ktorým sa nepodarilo získať zásoby – umierajú a samy sa stávajú zásobami (ostávajú na strane zásob). Po niekoľkých pokusoch zvierat získať zásobu pridáme ďalšiu prekážku – postavíme medzi zvieratá cestu pre autá. Tréner je auto a keď zvieratá behajú cez cestu po svoje zásoby, automobil môže niekoho prejsť. Vtedy sa zrazené zviera stáva zásobou. Zábava zjednodušeným spôsobom ukazuje mechanizmus zachovania rovnováhy v prírode. Každé zviera potrebuje pre svoj život stravu, vodu a miesto, kde nájde úkryt a vychová mláďatá. V priaznivých podmienkach sa zvieratá rozmnožujú a narastá ich počet v danom teréne, ale zároveň sa mieniajú zásoby. Aby všetky mohli prežiť vzájomne si konkurujú a prežijú len tie najsilnejšie jedince. V ďalšom roku sa konkurencia znižuje a zásoby sú prebytočné – väčšina zvierat prežije a môže sa rozmnožovať, ale znovu nie je dostatok zásob pre všetkých a časť zvierat umiera. Je vhodné venovať pozornosť tomu, že človek často narúša rovnováhu v prírode, čím vytvára zvieratám čoraz náročnejšie podmienky pre život. Napríklad diaľnica vybudovaná na konci hry zapríčiňuje, že zvieratá majú ťažký prístup k zdrojom. Môžeme vymyslieť aj iné prekážky, napríklad sa dohodni s deťmi, ktoré dostali rolu zdrojov, že by v danom momente prestali ukazovať prístrešok (les zostal vyťatý, alebo sa objavil živočíšny druh, ktorý im zabral nory a útluky).. V ďalšom pokračovaní deti, ktoré hrajú zásoby, prestanú dávať znak vody (napríklad zdroj vody, ktorý užívali zvieratá je kontaminovaný chemikáliami, ktoré sa používajú v poľnohospodárstve).

PAMÄŤOVÉ PORTRÉTY RASTLÍN

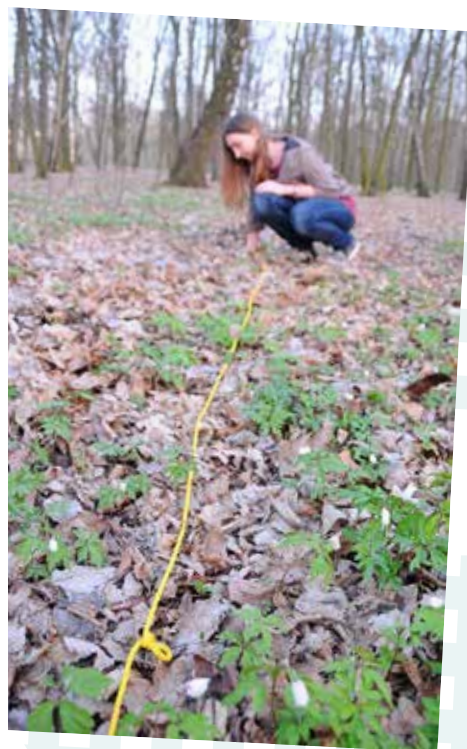
Vezmi deti na prechádzku, ktorej cieľom bude pozorovanie zelených rastlín. Deti si vezmú so sebou zošit a ceruzku. **POZOR!** Počas prechádzky netrháme pozorované rastlinky. Vyber si prvú rastlinu a popros deti, aby si ju veľmi dôkladne prezreli, venovali pozornosť stopke, tvaru lístkov, výzoru kvetu (jeho farbe, tvaru koruny, množstvu okvetných lístkov), vzhľadu ovocia, veľkosti a prierezu celej rastliny. Úlohou detí bude zapamätanie si čo najväčšie množstvo detailov tejto rastliny. Potom popros deti, aby odišli od rastliny a nakreslili ju čo najvernejšie v zošite. Ak zabudli na niektoré detaily, môžu sa ešte vrátiť a potom dokončiť obrázok. Keď všetci skončia svoje kresby, pokračujeme v prechádzke až k ďalšej rastlinke, ktorú znova pozorujeme a kreslíme. Týmto spôsobom si prezrieme a nakreslíme zhruba 5–6 rastlín. Dôležité je, aby každá z nich mala svoje číslo, ktorým je označený obrázok. Po návrate rozdeľ deti na niekoľkočlenné skupiny a popros ich, aby na základe kľúčov a encyklopédie našli názvy rastlín, ktoré nakreslili počas prechádzky v teréne. Keď deti vyhľadávanie ukončia, skontroluj ich správnosť. Potom zhrň spolu so žiakmi, čomu treba venovať pozornosť pri rozlišovaní jednotlivých druhov. Okrem vzhľadu jednotlivých častí rastliny, ktoré je vhodné ilustrovať schematickým obrázkom, treba brať do úvahy aj podmienky prostredia, v ktorom sa rastlina nachádza (či rastie v tieni, alebo na slnku, teplota, zem a vlhkosť). Zdôrazni, že vlastnosti rastlín sú odzrkadlením podmienok, aké panujú na mieste, na ktorom rastie.

VÝSKUM NA LANE

Takéto zadanie môžeme uskutočniť jednotlivito alebo v malých skupinkách do 4–5 osôb.

Najdôležitejšou časťou tohto cvičenia je záujem o svet malých rastliniek a tvorov, ktoré sa nachádzajú pod našimi nohami. Často si totiž ani neuvedomujeme, aký bohatý svet, plný živých tvorov, sa pod nami nachádza. Každá osoba/skupina dostáva lupu, kartu na písanie, ceruzku a šnúрку, dlhú okolo 10 metrov, na ktorej je spravených 5–10 uzlíkov. Deti rozložia šnúрку na rovnú čiaru nakreslenú na zemi. Ich úlohou je dôkladne sa pozerať na zem v rozpätí asi 20 cm od každého uzla a zapísať, čo vidia. Aké zvieratá tam žijú, aké rastliny, či tam ašli niečo netypické a ako vyzerala zem. Po preskúmaní okolia všetkých uzlíkov poprosíme žiakov o dôkladné porovnania. Či sa okolie niektorého z nich odlišovalo a či nenastala zmena pri niektorom uzlíku.

ZDVOJNÁSOBENIE

Nazbieraj potajomky okolo 10 predmetov, ktoré sú charakteristické pre daný terén, napr. kamienky, semiačka, šišky, časti rastlín, príznaky živých zvierat. Polož tieto veci na šatku a zakry druhou šatkou. Potom zavolaj deti a povedz im, že pod šatkou sa nachádza 10 prírodných predmetov, ktoré sa dajú nájsť v okolí a keď šatku na chvíľu odkryješ, majú 25 sekúnd na to, aby si prezreli a dobre zapamätali, čo sa pod ňou skrýva. Úlohou detí bude v okolí nájsť veci, ktoré sa skrývajú pod šatkou. Po 5 minútach hľadania deti zavolaj. Teatrálnym gestom vyťahujte jeden predmet za druhým, rozprávajte o tom, čím sú zaujímavé. Skontroluj deti, či sa im podarilo nájsť tie isté predmety.

STRÁŽCOVIA STROMOV

Je to zábava určená na horúci deň – potrebné budú vodné pušky s dlhým dosahom a pásky na oči pre strážcov stromov. Každý strážnik vyberá strom, ktorý chce brániť pred dotykom „dvojitého démona“. Deti, ktoré nebudú strážcami stromov sa zlúčia do párov - ich zadaním bude zakrádať sa k vybranému stromu a dotknúť sa ho oboma rukami- vtedy strom vyschne. Strážnici využijú zmysel sluchu na lokalizáciu a chytenie démonov. Démoni musia uniknúť streľbe z vodnej pištole, keďže zásahom vody umierajú a vtedy vypadávajú z hry.

SEDEMSMERNÝ VERŠ

Sedemsmerný verš píšeme v lone prírody, najlepšie o východe slnka. Potrebne budú kartóny na písanie, čosi na písanie a niečo na sedenie, pokiaľ je zem ešte chladná a vlhká. Usadte sa tak, aby ste boli nasmerovaní na východ a aby každý mal okolo seba dostatočný . Keď už všetci majú svoje miesto, povedz deťom, že o chvíľu sa zahrajú na básnikov a budú písať verše používajúc pri tom svoje zmysly. Popros ich, aby napísali na hornej strane karty názov: Na východnej strane. Aby sa deti mohli lepšie sústrediť na písanie veršov, pomôž im, nech prestanú vnímať vonkajšie podnety. Napríklad – spravte niekoľko hlbokých nádychov so zavretými očami. A pýtaj sa ich: „Cítite tú vôňu? Cítite vánok, ktorý vdychujete do pľúc? Cítite alebo počujete, ako rýchlo vám bije srdce? Predstavte si mäkké lúče, podobné slnečným lúčom, ktoré vychádzajú z vášho srdca; cítte a dotýkajte sa všetkého, čo vás obklopuje. S každým nádychom ponechajte vášmu srdcu možnosť inšpirovať sa a cítte sa spojení s vonkajším svetom. S neustále zavretými očami si pripravte perá a notesy a teraz otvorte oči! Opíšte v básničke, čo vidíte, počujete a cítite.“

Veď skupinu prostredníctvom nedokončeného verša prosiac o dokončenie každého prázdneho miesta. Na východe (ja)...

Na juhu (ja)...
Na západe (ja)...
Na severe (ja)...
Nado mnou ...
Pod mnou...
V strede cítim...
Celý/celá som...
Ďakujem za všetko, čo je.

Môžeš deťom ponúknuť vyfarbenie napísaných veršov prírodnými farbami, ktoré získame z trávy, zo zeme, z kvetov a čučoriedok. Dovoľ, aby si svoje dekorácie z vytvoreného básnického textu medzi sebou vymenili. Keď sú básne hotové, zvolaj celú skupinu a usad' ich v kruhu. Ktokoľvek chce, môže nahlas prečítať svoje verše.

ČO MÁM V DLANI

Cieľom zábavy je rozdelenie skupiny, na jej uskutočnenie budú potrebné rôzne malé predmety, nájdené v prírode (lístie, šušky, halúzky, žalude). Vyučujúci pripraví toľko predmetov, koľko je v skupine účastníkov. Skupinu rozostavíme do kruhu, poprosíme deti, aby mali zavreté oči a schovali si ruky za chrbát. Každému vkladáme do ruky predmet a poprosíme, aby ho dôkladne ohmatal, ale naň nepozeral. Neskôr jedna osoba opisuje ostatným predmet, ktorý má v dlani, no neprezradí jeho názov. Ak iné osoby uznajú, že majú v dlani ten istý predmet, vchádzajú do stredu kruhu. Deti, ktoré majú zhodné predmety, vytvárajú jednu skupinu.

ZAJAC A LIŠKA

Cieľom zábavy je ukázať účastníkom, aké ťažké je byť dravcom, zakrádať sa k obeti a nebyť pritom prezradený. Myslím, že je veľmi dôležité dodržať ticho v lese. Rozdeľ skupiny na dve rovnaké časti. Na zem polož predmet, ktorý bude symbolizovať zajaca. Polovica skupiny okolo zajaca je vo vzdialenosti asi 6–8 krokov od neho a 4–5 krokov od seba navzájom a má zakryté oči. Ostatní účastníci budú líškami, poľujúcimi na zajaca. Líšky sú vzdialené na niekoľko krokov od kruhu a ich úlohou je bez šušťania prejsť do stredu kruhu a dotknúť sa zajaca. Ak niektorá z osôb, stojacich okolo zajaca bude počuť približovať sa líšku, musí rukou ukázať smer, z ktorého sa zvuky vynárajú. Ak ukáže správne, líška sa musí vrátiť na svoje pôvodné miesto, z ktorého vyšla. Líšky vyhrávajú, keď sa niekto z nich podarí uloviť zajaca. Potom nastáva výmena úloh.

POSED

Vezmi deti do divokej prírody. Vhodne sa oblečte. Každý si vezme karimatku, na ktorú sa bude môcť posadiť. Keď dorazíte na miesto, popros deti, aby si každé našlo pre seba tiché miesto, na ktorom sa pohodlne usadí na dlhší čas, asi na 20–60 minút (v závislosti od veku detí) a bude v tichosti pozorovať prírodu.

Popros deti, aby „prenikli“ do prírody, stali sa jej súčasťou a vnímali ju všetkými zmyslami. V čase posedu sa deti nemôžu premiestňovať, podobne ako stromy, ktoré sú nastálo zakorenené na jednom mieste. Upozorni deti, že počas sedenia na svojom mieste môžu byť ich myšlienky rozptyľované. (Napríklad budú myslieť, čo budú robiť po návrate, akú hračku by chceli dostať, čo sa dialo v škole...) Popros deti, aby skúsili takúto podnety vyhnúť z hlavy a sústredili sa na pozorovanie prírody. V posede môžu deti pozorovať veľa vecí sediac v tichosti a bez pohybu, aby neplašili zvieratá. Pri pokojnom sedení si začneme všímať veci, ktorým sme dosiaľ nevenovali pozornosť. Nejde o druh závodu, deti nesúťažia, kto si toho viacej všimne, ale táto hra predstavuje formu bytia, osvojenia si faktu, že sme súčasťou prírody. Po uplynutí času zadáme hlasný signál (dopredu dohodnutý) na návrat, napríklad napodobnenie hlasu nejakého zvieratá. Vtedy sa deti vracajú na miesto, kde dostali rozchod. Teraz usadíme deti v kruhu a popros ich, aby sa podelili o dojmy z posedu. Čo pozorovali, aké mali myšlienky, či sa dobre cítili, či by sa chceli niekedy vrátiť na svoje stanovisko.

Byť v posede, určenom na pozorovanie, je výborným relaxom, pozorujeme okolitú prírodu a taktiež sa nám otvára príležitosť na vypočutie si spevu vtákov, na tele cítime slnečné lúče, vlasy nám rozčuchráva vietor, cítime vône lesa a všetko k nám prichádza prirodzene... Najlepšie spravíš, ak to sám/sama dopredu vyskúšaš. Je dobré vracat sa s deťmi na to isté miesto a pozorovať, ako sa príroda mení počas ročných období, prípadne, ako sa mení počas dňa. Môžeme taktiež poprosiť deti, aby z miesta ich pozorovania venovali pozornosť konkrétnemu prírodnému javu.

MIKROTURISTIKA

Najdôležitejším cieľom tohto cvičenia je vyvolať v deťoch záujem o svet malých stvorení a rastliniek, ktorý máme pod nohami. Často si ani neuvedomujeme, aký bohatý život sa tu skrýva. Pred vyučovaním pripravte malé figúrky ľudských postavičiek pre každé dieťa (môžu to byť figúrky z lega či igráčik, prípadne vystrihnuté z výkresu, alebo nakreslené napríklad na paličke od zmrzliny). Počas výletu popros deti, aby vzali svoje postavičky na prírodnú miniatúrnu prechádzku a s nimi preskúmali veľmi malú plochu (okolo 1m² vyznačeného pomocou šnúrky).

Na to, aby si figúrky prehliadli všetko, čo sa tam nachádza, nahliadnu pod kamene, preskúmajú noru hmyzu, zistia, čo je pod kôrou pňa, plazia sa po zemi, kameni alebo po paliči. Požiadaj deti, aby si predstavili, čo tak malá postavička vidí svojimi očami a čo cíti. Deti pritom môžu používať lupy. Na koniec sa podelte spoločnými objavmi. Neskôr si deti môžu výlet opísať v denníku alebo nakresliť o tom pohľadnicu.

BINGO V PRÍRODE

Na túto hru budú potrebné hracie karty, podobné ako v hre Bingo, akurát, že namiesto čísiel sú na kartičkách obrázky, ktoré vyjadrujú nejakú časť prírody. Tu nájdeš hotové hry na vytlačenie, ale nebránime vlastnej iniciatíve, stačí sa prispôsobiť danému ročnému obdobiu či miestu prechádzky. Rozdaj bingo a písacie potreby hráčom a vyzvi ich, aby vyhľadali v najbližšom okolí časti prírody, ktorá je zobrazená na kartičkách. Ak sa niektorému z hráčov podarí nejakú zo znázornených vecí nájsť, prečiarkne na kartičke daný obrázok. Výhercom je ten, ktorému sa ako prvému podarí zaznačiť obrázky v jednom rade, stĺpci alebo šikmo. Keď sa to podarí, víťaz zakričí: bingo! Požiadaj deti, aby nezberali a netrhali veci, úplne stačí, ak svoj nález označia na kartičkách.

ČO VRAVIA AUTORITY

Kým sa zmení celý systém vzdelávania, ubehne ešte veľa rokov. Avšak nič nestojí v ceste, aby sme sami začali so zmenou. A to rovno už dnes! Malými krôčikmi vo vlastnej triede vytvoriť deťom radosť z učenia.

Dorota Pačalska, Denník šialeného učiteľa

Teraz organizujeme ekologické dielne a vychádzky s deťmi do lesa, aby sa tam niečo naučili, kým my sme sa za našich čias stretávali v lese a trávili tam čas, lozili po stromoch a popritom spoznávali prírodu. Naším zámerom je určitým spôsobom zrekompenzovať nedostatok hier v prírode deťom, ktoré si samy organizujú svoj čas vo svojom prostredí. Musíme si vyhrnúť rukávy a zachrániť, čo sa ešte dá uvedomujúc si, že všetko, čo je tu spomenuté, všetky spontánne a prirodzené aktivity sú len náhradou za to, čo bolo pre deti v minulosti úplnou samozrejmosťou.

Ryszard Kulik, doktor psychológie

Deti majú veľkú chuť behať na čerstvom vzduchu, zapalať ohniská, zašpiniť sa v blate a ovoniavať kvety. Dokonca aj keby sme boli obklopení miliónmi elektronických médií a iných podnetov, ktoré odvracajú pozornosť detí, pobyt v prírode bude jedinou vecou, ktorá z týchto podnetov buduje v deťoch entuziazmus a rozvíja v nich hlbokú spätosť s prírodou.

Jörn Kaufhold, tréner pedagogiky divokej prírody

Ak sa nazdávame, že plnohodnotná prírodná edukácia prebieha výlučne len v národnom parku, do istej miery máme pravdu, nakoľko mnohé veci mesto neponúkne. Avšak v každom meste sa nachádza množstvo menších terénov, v ktorých dominuje príroda – ide veľakrát o nezastavané pozemky, zarastené burinami, ktoré sú výborným miestom na uskutočnenie hier a výučby. Som si istá, že múdry pedagóg nájde také hodnotné, veľakrát nepoznané miesta, v ktorých bude môcť uskutočniť fantastickú výučbu v prírode.

**Anna Komorowska, architektka
urbanistky a pedagóg**

Je nesmierne dôležité, aby si rodičia uvedomili fakt, že miesto v lese ešte zákonite nezbavuje ich dieťa možnosti nadobúdania určitých schopností, kompetencií a vedomostí o svete. Práve naopak. Les je natoľko prirodzeným prostredím, že dieťa na každom kroku dostáva možnosť preskúmať svet. Nejde ani len o samotný jav zorganizovaného výskumu, ako sú didaktické aktivity, no naším zámerom je v deťoch iniciovať chuť na objavovanie nových vecí, na nadchnutie sa okolitým svetom. To v nich buduje aktívny prístup na objavovanie nových vecí a javov, ktoré ich obklopujú. Tak sa v dieťati rodí malý výskumník, čo sa pozitívne zúročí v školskom roku.

Maciej Mrozowski, pedagóg v škôlke

Lesné školy predstavujú prístup k výučbe v teréne, so silným dôrazom na celkový rozvoj dieťaťa, nejde výlučne len o akademické vzdelávanie. V konečnom dôsledku tu môžeme vyučovať takmer všetko! Niekedy spájame výučbu s tematikou, ktorá sa vyučuje v školských laviciach, napríklad s Rímskou ríšou, fyzikálnou veličinou trenia a s prírodovedou. Aby sa zlúčili oba prístupy, kladie to zvýšený nárok na učiteľovu predstavivosť a taktiež na spoluprácu s iným učiteľským zborom.

Richard Irvine, tréner lesných škôl

Vraví sa, že sa vzdalujeme od prírody, avšak vzdalovanie od nej a strata kontaktu s prírodou je pre ľudské, zvieracie a iné organizmy úplne nemožná. Ešte stále žijeme v úplnej závislosti od našej planéty – bez ohľadu na jej devastáciu, bez ohľadu na snahu oplotenia sa pre ňou betónovým múrom a stenami s modernými obrazovkami. V skutočnosti nestrácame kontakt s prírodou, nežijeme v odlúčení s ňou.

To, čo strácame, je vedomie toho kontaktu, unikajú nám súvislosti, zakrývame si oči pred tým, čo bolo v minulosti úplne samozrejmé.

**dr Marta Jermaczek-Sitak,
ekologička, botanička**

DEŇ PRÁZDNYCH TRIED

17. jún 2016

Deň prázdných tried neznamená pripravovať náročný scenár výučby vonku!
Môže to byť deň plný spontánnych aktivít, radosti z pohybu a pobytu vonku,
dobrej zábavy pri netradičnej oslave letného dňa v prírode.

Koľko učiteľov, toľko nápadov!

Vcíťme sa do prirodzených potrieb detí.

www.denprazdnychtried.sk

O SPOLOČNOSTI ŹRÓDŁA

Centrum pre ekologické aktivity „Źródła” sa už viac ako 20 rokov zaoberá všeobecne zrozumiteľnou ekologickou, prírodnou, globálnou a občianskou výchovou. Naším poslaním je prostredníctvom aktívneho vzdelávania spoločnosti usilovať sa o neustále zvyšovanie úrovne povedomia o životnom prostredí. Využívame na to predovšetkým semináre, ekodiely pre mládež, školenia, výjazdy do terénu a podieľame sa na informačných projektoch.

Naše pôsobenie sa koncentruje na malú ekológiu, humánnu ochranu zvierat, ekologickú výchovu, na globálne a etnografické vzdelávanie. Opierame sa o autorské programy, ktoré neustále aktualizujeme a prispôbujeme pre potreby učiteľov a súčasné vzdelávacie programy. Vypracovávame vlastné didaktické materiály vo forme hier, zábavy a programových aktivít. Naša ponuka zahŕňa viac ako osemdesiat titulov ekodielní pre deti a mládež, zastrešených v našom centre výučby a ekologickej kultúry v meste Lodž, na ulici Zielonej 27, vo Varšave,

v Krakove a na Śląsku. Organizujeme taktiež „Veľmi zelené školy” pre školy z celého Poľska, ide o 5-dňové výlety zo zaujímavým programom ekologického a prírodného vzdelávania, vedené skúsenými trénermi.

Ponuky nášho centra využíva priemerne ročne okolo 12 000 žiakov. Od samého začiatku nášho pôsobenia sme vypracovali asi 200 scenárov hier pre vlastné potreby, ako aj pre iné organizácie, vydali sme vyše 30 publikácií na poli ekologického a globálneho vzdelávania.

Okrem stálej ekologickej aktivity v rámci OeiKE Źródła máme širokú škálu regionálnych a celonárodných projektov, smerovaných do škôl a pre iných odberateľov.

Naša spoločnosť spolupracuje s mnohými mimovládnyimi organizáciami, centrami výučby učiteľov, inými spoločnosťami ekologického vzdelávania a vládnyimi samosprávami.

Viac informácií nájdete na www.zrodla.org

